

TULOTASO JA TALOUDEN SUHDANNE NÄKYVÄT RUOKAVALINNOISSA

Tausta

Kotitalouksien varallisuutta on perinteisesti mitattu arvioimalla, kuinka suuri osa niiden kokonaiskulutuksesta menee elintarvikkeisiin. Niin kutsuttu Engelin laki määrittelee kotitalouden sitä vauraammaksi, mitä pienemmän kulusosuuden se kohdistaa ruokaan.

Suomessa eriarvoisuus ruoankulutusosuuksissa on kaventunut viimeisen 30 vuoden aikana. 1980-luvun puolivälissä alimpiin tuloluokkiin kuuluvat kotitaloudet kuluttivat elintarvikkeisiin yli neljänneksen kulutusmenoistaan, kun taas ylimpien tuloluokkien elintarvikekulutusosuus oli vain runsaat 16 %.

2000-luvulle tultaessa kotitaloudet tulotasosta huolimatta kuluttivat aiempaa huomattavasti pienemmän osuuden kokonaiskulutuksestaan ruokaan. Erot tuloluokkien välillä ovat kuitenkin säilyneet selkeinä. Vuonna 2012 alimpaan tuloluokkaan kuuluvat kotitaloudet kuluttivat 16,4 % kulutuksestaan elintarvikkeisiin, kun taas ylimmässä tuloluokassa vastaava osuus oli 11,5 %. Engelin lakia tulkiten tuloluokkien välillä on Suomessa yhä jonkin verran eriarvoisuutta.

Sosiaalinen huono-osaisuus – matala ammattiasema, alhaiset tulot ja vähäinen koulutus – on usein yhteydessä kotitaloudessa tehtyihin epäedullisiin ruokavaliovalintoihin. Pienituloisemmat ryhmät suosivat tyypillisesti ”edullisia kaloreita” eli energiatiheämpiä elintarvikkeita, jotka ovat usein edullisia. Ruokavaliossa korostuu siten suhteellisesti suurempi prosessoitujen, paljon sokeria ja rasvoja sisältävien ruokien osuus, sekä vähäisempi tuoreiden kasvien ja vihannesten osuus (Beagan et al. 2016, Darmon et al. 2003; Lindblom & Sarpila 2014). Sosioekonomisten tekijöiden tiedetään siis muokkaavan kotitalouksien elintarvikekulutuksen rakennetta.

- Viimeisen 30 vuoden aikana tuloluokkien väliset erot elintarvikekulutuksessa ovat Suomessa kaventuneet. Ne eivät kuitenkaan ole täysin poistuneet.
- Pienituloisten elintarvikekulutus on viime vuosikymmenen aikana lähentynyt muiden tuloluokkien kulutusta.
- Talouden suhdanne vaikuttaa kulutukseen.
- Erityisesti sokerisia tuotteita kulutetaan talouden taantumanaikana enemmän kuin muulloin tuloluokasta riippumatta.

Lihaa kuluttavat hyvätuloiset, sokeria pienituloiset

Tutkimuksessa keskityttiin selvittämään tulojen vaikutusta elintarvikekulutusosuuksiin viimeksi kuluneiden kolmen vuosikymmenen aikana. Tarkasteluun valittiin elintarvikeriisiä, joilla voi katsoa olevan joko terveyden ja hyvinvoinnin kannalta hyödyllisiä vaikutuksia (hedelmät, marjat ja kasvikset) sekä haitallisia (sokerit) tai ristiriitaisia (liha) vaikutuksia.

Tyypillisesti suurituloiset kotitaloudet kuluttavat muita enemmän lihaa. Myös yhteys sosioekonomiseen asemaan, koulutustason ja lihankulutuksen välillä on vahvistettu. Tutkimus osoittikin, että ylemmät tuloluokat kuluttivat muita suuremman osuuden lihaan tarkastelujakson alkupuolella. Viime vuosina lihan kulutusosuus korkeatuloisten joukossa on kuitenkin pienentynyt ja lähentynyt muita tuloluokkia.

Toisaalta muut tuloluokat ovat viime aikoina kuluttaneet suhteellisesti suuremman osuuden hedelmiin kuin ylin tuloluokka, vaikka aiemmin näin ei ollutkaan.

Tämän lisäksi tuloluokkien välillä oli kuitenkin muita rakenteellisia eroja. Alin tuloluokka kulutti suuremman osuuden elintarvikemenoistaan sokereihin kuin muut tuloluokat. Ero säilyi, vaikka koulutuksen, iän ja kotitaloustyyppin vaikutukset otettiin huomioon.

Talouden suhdanne vaikuttaa ruokavalintoihin

Tutkimuksessamme havaittiin lisäksi, että myös talouden suhdanteella on selvä vaikutus elintarvikekulutuksen rakennemuutoksiin.

Esimerkiksi vuonna 1995, jolloin Suomen talous oli toipumassa talouslamasta, kotitaloudet kuluttivat merkittävästi suuremman osan elintarvikebudjetistaan sokerituotteisiin kuin hedelmiin. Erityisen selvästi tämä korostui matalatuloisissa kotitalouksissa.

Toisaalta vuonna 2012 kotitalouksien sokeriin kohdistuva kulutus oli lähes samalla tasolla kaikissa tuloluokissa. Paremman yleisen taloustilanteen aikana sokerin kulutus riippui tulotasoa merkittävästi enemmän muista sosiaalisista seikoista, kuten koulutustasosta tai iästä.

Päättäjille

Tulosten mukaan pienituloisuus Suomessa ei väistämättä tarkoita sitä, että kotitaloudessa syötäisiin epäterveellisesti. Vaikka tarkastelujakson alussa pienituloisin luokka kulutti muita suuremman osuuden sokerisiin tuotteisiin ja pienemmän osuuden hedelmiin ja vihanneksiin, viime vuosina erot tuloluokkien välillä ovat kaventuneet selkeästi. 2010-luvulla pienituloisimpienkin luokkien kasvisten, hedelmien ja lihan kulutusosuudet ovat lähempänä väestön keskiarvoa. Silti tuloluokka selittää yhä jonkin verran elintarvikekulutusta.

Tutkimus osoittaa myös suhdannevaihtelujen vaikuttavan elintarvikkeiden kulutukseen. Erityisesti sokeristen tuotteiden painottuminen ruokakorissa näyttää korostuvan, kun yleinen taloustilanne on heikko.

Tutkimuksen tulokset kannattaakin ottaa huomioon poliittisessa päätöksenteossa ja ruokavalintoja koskevassa neuvonnassa: kuluttaja-kansalaisia tulisi tukea ruokakorin tasapainoisessa rakentamisessa erityisesti silloin, kun yleinen taloustilanne on huono.

Näin tutkimus tehtiin

Tutkimuksen tulokset pohjautuvat Tilastokeskuksen Kotitalouksien kulutus -tilaston aikasarjaan (II), joka koskee kotitalouksien kulutusta 1985–2012. Tutkimusartikkelissa elintarvikkeisiin kohdistuva euromääräinen kulutus muutettiin kulutusosuudeksi (osuus ko. elintarvikekategoriaan kohdistuvasta kulutuksesta / kaikkiin elintarvikkeisiin kohdistuva euromääräinen kulutus).

Tutkimus tarkasteli kotitalouksien elintarvikekulutuksen rakennetta lähes 30 vuoden ajanjaksolla, vuodesta 1985 vuoteen 2012.

Tutkimus tarkasteli erityisesti tulojen vaikutusta elintarvikekulutukseen siten, että kotitaloudet oli ryhmitelty viiteen tuloluokkaan. Analyysissä otettiin tuloluokan lisäksi huomioon kotitalouden viitehenkilön koulutus ja ikä sekä kotitaloustyyppi.

Lisätietoja:

Taru Lindblom, Tampereen yliopisto (etunimi.sukunimi@uta.fi)

Lindblom, Taru (2017) Does sugar sweeten the pill of low income? Inequalities in the consumption of various foods between income groups in Finland from 1985 to 2012. *Research on Finnish Society* 10 (2017), s. 61–71.

Lähteet:

Beagan, B.L, Chapman, G. E., & Power, E. M. (2016). Cultural and Symbolic Capital With and Without Economic Constraint: Food Shopping in Low-income and High-income Canadian Families. *Food, Culture & Society*, 19, 45–70.

Darmon, N., Ferguson, E., & Briand, A. (2003). Do economic constraints encourage the selection of energy dense diets? *Appetite*, 41, 315–322.

Lindblom, T., & Sarpila, O. (2014). Koulutus ja tulotaso vaikuttavat ruokailutottumuksiin. *Hyvinvointikatsaus*, 4, 33–38.

Tackling Inequalities in Time of Austerity (TITA)
Strategisen tutkimuksen konsortiohanke
Suomen Akatemia
www.utu.fi/tita

